

Kimbrernes Tyredyrkelse.

Af *Gudmund Schütte.*

Dengang et rationelt Studium af Nordens Oldtid grundlagdes ved det 19. Aarhundredes Gry, var vor hjemlige Gudetro helt overskygget, for ikke at sige kvalt, af det fjærne Islands os lidet vedkommende »Edda«. Fra dette uudtømmelige Skatkammer hentede Grundtvig og andre Foregangsmænd deres Bragesnak. De ægte hjemlige Kilder lodes uænsede.

Dybere pløjede først *Henry Petersen* med sin banebrydende Disputats »Om Nordboernes Gudsdyrkelse og Gudetro« 1876, senere *Feilberg* med »Sjæletro«, »Bjærgtagen«, »Jul« etc., og *Axel Olrik* med »Loke«, »Odinsjægeren«, »Nissens Historie« etc.

Men endnu lodes mange Felter uopdyrkede, og deriblandt var ogsaa Kimbrernes Tyredyrkelse.

Det saas særlig graverende ved Fundet af Gundestrup-Kedlen i 1891. *Sophus Müller* i »Vor Oldtid« 571 veed om Forholdet til hjemlige Trosforestillinger ikke andet at sige end dette: »ikke en eneste Figur kan gjenkjendes efter den senere nordiske Mytologi«. Og *Japetus Steenstrup* flyver helt over til Inderasien for at søge Forbindelse med Buddhamyterne, medens *Voss* søger Tilknnytning til Persiens Mithra-Dyrkelse. Ikke een af de lærde Herrer falder det ind at slaa efter hos

Plutarch og læse, hvad han i Stykket »Marius« fortæller om Kimbrernes hellige Tyr!

Opdagelsen af denne Guddom blev derfor gjort af en Mand, der hverken var Mytolog eller Oldforsker af Fag, nemlig *Julius Wulff*, Sekretær ved Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Han fremsatte den først i et Foredrag paa en Udstilling i Aars, hvor han gjorde opmærksom paa det ejendommelige Træk, at Herredet Aars, hvori Gundestrup-Kedlen med Tyrebilledet fandtes, nu til Vaaben har et Tyrehoved. Iøvrigt skrev han om Sagen i et Arbejde »Kimbrertoget«, som jeg fik udgivet i »Selskab for germansk Filologis Smaaskrifter« 1909. Men det vakte kun liden Opsigt; ved Indvielsen af Himmerbobilledhuggeren Bundgaards Kimbrertyr i Aalborg 1937 vilde Wulffs Indsats være bleven glemt, hvis jeg ikke havde fremdraget den i en Tale, som tryktes i »Aalborg Stiftstidende« 17. April 1937.

Forøvrigt bliver Kimbrerne med samt deres Tyr endnu i den sidste Tid af et Par Forfattere i Tyskland flyttet bort fra Himmerland og anbragt i inder- eller nordtyske Egne. Først kom *Sigmund Feist*, der i »Zeitschrift für schweizerische Geschichte« 1929, S. 129 ff., vilde gendrive den gængse Stadfæstelse af Kimbrerne. Saa kom Slesvig-Holsteneren Professor *Otto Scheel* i Kiel. I et Foredrag i Segeberg ifjor nedlagde han Indsigelse imod, at man har rejst Kimbrertyren Mindesmærker ved Ræbild og i Aalborg. I »Geschichte Schleswig-Holsteins«, II, S. 66 ff., giver han en udførlig Imødegaaelse, og endelig er der iaar kommet en kort Notits i Tidsskriftet »Volk und Reich«, S. 441, hvor Scheel med rene Ord siger, at Kimbrerne boede i Østholsten. At dette er en ren Luftkonstruktion, har jeg paavist i en Artikel, som vil blive trykt i det sles-

vig-holstenske historiske Tidsskrift 1939; jfr. Referat af mit Aalborg-Foredrag i »Aalborg Stiftstidende« 4. Okt. 1938.

Det staar gennem Plutarch uomtvisteligt fast, at Kimbrerne dyrkede Tyreguden, og denne Dyrkelses Sæde paavises i Himmerland, dels gennem Gundestrup-Kedlen, dels gennem fortsat Folkeoverlevering om »Himmerlands Tyr«. Tyremindesmærkerne ved Ræbild og i Aalborg er rejste med fuld Ret, og med Rette bygger ogsaa Byen Aalborg sin »Kimbrergaard«. Jfr. min Artikel i »Danske Studier« 1926, S. 123.

Lad os nu se lidt nærmere paa denne Trosform, som de danske Fagmytologer saa længe har forsømt.

Tyredyrkelsen er en Trosform, der har udbredt sig langs Søvejen fra Middelhavets sydøstlige Egne.

Vi veed, at de gode, gamle Ægyptere dyrkede Tyren *Apis*; et andet ægyptisk Gudenavn, *Serapis*, er en Sammenkobling af Guderne Osiris og Apis. Jøderne dansede om *Guldkalven*. Fønikerne ofrede Mennesker til Guden *Moloch* med Tyrehovedet. Det samme gjorde Kong Minos paa Kreta til Tyren *Minotauros*; det kretiske Palads i Knossos er prydet med Tyrehoveder. Den græske Tyrann Falaris paa Sicilien lod Mennesker brænde op i en *Malmtyr*. Endelig dyrkede Gallerne en Tyregud *Tarvos trigaranos*. Fra Gallien er Tyredyrkelsen vel naaet til Jylland med Ravhandelen; paa Gundestrup-Kedlen findes flere mytiske Figurer af tydelig gallisk Ophav, f. Ex. den hjortehornede Gud Kernunnos, »Hornmanden«.

Hvor vidt kan nu Dyrkelsen spores i nordlige Egne?

1) Tyredyrkelsen hos Kimbrerne i Himmerland kender vi som sagt fra Plutarch, »Marius«, c. 23, fra

Gundestrup-Kedlen og fra Folkeoverleveringen om »Himmerlands Tyr«: sallingske Fiskere har indtil nyere Tid brugt Talemaaden: »Nu brøler Himmerlands Tyr« (Meddelelse fra Esper Brogaard). Ifølge Himmerbokonen Mette Øgaard fra Lovns bruges Navnet »Himmerlands Tyr« ved Fangsten af en ekstrastor Aal. Det er jo en lidt stærk Forskydning, men vi kan kun fastslaa Kendsgærningen. (Jfr. »Djævejætt« ved Møn, en Fisk med Tyrehoved.)

2) Ved Aaby Bjærg nær Vendsyssel Vildmose er der nylig fundet et Tyrebillede.

Den vendsysselske Folketro kender ogsaa den vilde Jæger under Navnet »Hornsjægeren«, hvad der sikkert peger hen paa Tyreskikkelsen; den vilde Jægers Særnavne bunder sædvanlig i stedlig Overlevering: paa Sjælland »Volmer« = Valdemar Atterdag; paa Fyn »Palnejæger« = Palnatoke; ved Slien Abel; i Salling Volmer Lykke fra Grinderslev Kloster; i Himmerland »Vognsjægeren«, der peger tilbage paa det himmerlandske Væsen »Knarkvognen«.

3) Thyur-guth, nu Tyregod i Jelling Syssel, turde være Sakralnavn. Leddet *-guth* optræder ofte paa en Maade, der peger mod sakral Brug. Jfr. *Vi-gøth*, nu Viuf, med Forleddet *vi*, »hellig«; skaansk Herredsnavn *Lyuth-gud*, »Folkehelligdom«, jfr. svensk Sakralnavn *Liud-guda-vi*. Nævnes maa ogsaa *Thiuring*, nu Tjørring i Hardsyssel; her er der i Navnet ikke nogen iøjnefaldende Mindelse om Sakralrang; men peger *Thyurguth* mod Tyredyrkelse, gør *Thiuring* det vel ogsaa.

4) Nær Troldebjærg paa oprindelig Søbund i Gammelting Mose, Langeland, er der fremdraget Tyrebilleder under Omstændigheder, der tyder stærkt paa

sakral Karakter. Jfr. J. Winther, »Troldebjærg« I, Fig. 57³.

Videre har jeg paa nordisk Grund ikke kunnet spore Tyredyrkelsen. Ellers forekommer højt regnet Spor af en hellig Ko. Det synes altsaa, som om Tyredyrkelsen har været indskrænket til Jylland med nærmeste Omgivelser.

Det næste Spørgsmaal bliver: under hvad *Navn* har den hornede Guddom været dyrket?

Efter alt at dømme har Tyren ofte været kaldt slet og ret ved sit Dyrenavn. Gallerne kaldte ham *Tarvos tri-garanos*, dvs. »Tyr med tre Traner«. Stedlig jysk Folkeoverlevering fastholder Navnet »*Himmerlands Tyr*«. Paa Brug af Tyrenavnet tyder ogsaa det formentlige Helligdomsnavn *Thyur-guth*.

Andensteds bar han individuelle Navne. Jeg veed ikke, om Ægypternes *Hapi* (Apis) hører hid, eller om det blot er Fællesnavn for »Tyr«; men ialfald gøres det individuelt ved at forbindes med Osiris til *Serapis*. Fønikernes *Moloch* er en Herskertitel = Herren«, ganske ligesom andre semitiske Gudenavne: Baal, Adonis. *Mino-tauros* er »Minos' Tyr«. (Minos er vistnok Kongetitlen hos Folket Minoerne i Minoa.)

Her i Jylland har Guden vistnok heddet *Horn*, ligesom Gallernes Hjortegud hed *Kernunnos*, »Hornmand«. Vi sporer Navnet hos den vilde Jæger, naar han kaldes »*Hornsjæger*«. Endvidere er det næppe en blind Tilfældighed, at Offerkedlen med den kimbriske Tyreguds Billede er funden i Herredet *Hornum*¹⁾, og at det grænser til et Herred *Horn-(h)øgg*, dvs. »Hornhøj«.

Medens Overleveringen om Tyredyrkelsen er rig

¹⁾ Det opr. Navn for Aars Herred.

nok i Sydlandene, er den jo tynd og tildels tvivlsom i Trosformens yderste nordlige Udstraalingsfelt. Men det ligger maaske noget i, at man overhovedet ikke har søgt. Med nærværende har jeg villet pege paa, at her er en Opgave for en dansk Mytolog, og dette beder jeg Postmester Klitgaard modtage som mit Bidrag til hans Hæderskrans paa 70aarsdagen.
